

Bibliotekutvikling
v/Svein Arne Tinnesand
Postboks 2674 Solli
0203 Oslo

Søknad om prosjektmidler til Storbybibliotekundersøkelsen 2025

Søknadsbeløp

Kr 1.250.000 fordelt med kr 625.000 i 2024 og kr 625.000 i 2025.

Søker

Institusjonsnavn: Storbybibliotekene v/Jannicke Røgler
Kontonummer: 15032778000
Institusjonens leder: Jannicke Røgler, tlf. 99 01 42 88, e-post jannicke.rogler@trondheim.kommune.no
Kontaktperson: Øystein Reiersen, tlf. 48 13 68 42, e-post oystein.reiersen@baerum.kommune.no

Samarbeidspartnere

- Alle 8 storbybibliotek (Deichman bibliotek, Bergen Offentlige Bibliotek, Trondheim folkebibliotek, Sølvberget bibliotek og kulturhus, Bærum bibliotek, Kristiansand folkebibliotek, Drammensbibliotekene og Tromsø bibliotek og byarkiv).
- Oslo Met, Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag v/Heidi Kristin Olsen

Prosjektorganisasjon

- Styringsgruppe
 - Storbybiblioteksjefene ved Jannicke Røgler, Trondheim folkebibliotek
- Prosjektgruppe
 - Øystein Reiersen, Bærum bibliotek (prosjektleder)
 - Ragnhild Elisabeth Holgersen, Deichman bibliotek
 - Håkon Hestvik, Sølvberget bibliotek og kulturhus
 - Jonas Bertelsen Apeland, Drammensbibliotekene
 - Elsa Margrete Rasmussen, Bergen Offentlige Bibliotek
 - Synnøve Baustad, Tromsø bibliotek og byarkiv
 - David Alfsen, Kristiansand folkebibliotek

Det vil i tillegg bli etablert lokale delprosjektgrupper i forbindelse med gjennomføringen av undersøkelsen.

Forankring i Nasjonal bibliotekstrategi

Utvidet Nasjonal bibliotekstrategi prioriterer blant annet større ett- eller toårige utviklingsprosjekt med nasjonal betydning og nye måter å samarbeide på.

Det er rimelig å anta at utviklingen i 8 av landets største folkebibliotek ligger i forkant. Flere av kommunene har da også gjennomført store utviklingsprosjekter de siste 10 årene, både når det gjelder bygninger, formidling og digitalisering. I tillegg til at prosjektet denne gangen involverer flere storbybibliotek enn tidligere, har prosjektet etablert et svært spennende samarbeid med forskningsmiljøet på Oslo Met.

Et hovedformål med prosjektet er å fremskaffe informasjon til fremtidige utviklingsprosjekter, både i storbybibliotekene og i mindre bibliotek. På denne måten vil prosjektet gi grunnlag for andre deler av bibliotekstrategien, og input til fremtidige strategier.

Prosjektbeskrivelse

Storbybibliotekene har tidligere gjennomført undersøkelsene «Hvem er de og hvor går de? – Brukeratferd i norske storbybibliotek 2007» og tilsvarende oppfølgende undersøkelse fra 2015. “Hvem er de og hvor går de?” har vært en svært viktig brikke i utviklingen av moderne bibliotek i Norge fordi den er basert på norske forhold og grundig analyse av kvalitative data.

Antallet bibliotek i storbybibliotekgruppen har økt siden forrige undersøkelse som følge av kommunesammenslåinger. Bibliotekenes utforming, brukergruppe og teknologiske løsninger har også endret seg. Andelen førstegenerasjons innvandrere i befolkningen har ifølge SSB økt med nesten 40% siden 2015, og utgjør i 2024 16,8% av befolkningen. Vi vet lite om innvanderers bibliotekbruk. Digitale bibliotekstjenester utgjør en stadig større del av bibliotekbruken, men vi vet lite om dem som bruker digitale tjenester. Introduksjonen av meråpne bibliotek har sannsynligvis hatt innvirkning både på hvem som besøker biblioteket, og når biblioteket besøkes. Meråpent utgjør nå en betydelig del av mange biblioteks totale besøk, men brukeradferden i meråpen tid er ikke særlig undersøkt.

Tidligere undersøkelser har påvirket hvordan dagens storbybibliotek er utformet, og en ny undersøkelse kan gi innsikt i hvordan utforming og fasiliteter blir brukt i nye og endrede lokaler. Det er enighet blant storbybibliotekene om at det er behov for oppdatert kunnskap om brukeradferd, slik at fremtidig utvikling baserer seg på forholdene slik de er i dag, og slik at bibliotekene får en ny mulighet til å lære av hverandre. En ny storbybibliotekundersøkelse vil gi et spennende sammenligningsgrunnlag mellom bibliotekene!

Behov for metodeendringer

Samtidig som tidligere storbybibliotekundersøkelser har gitt mye innsikt, har de også vært begrenset av metoden som er brukt. I tidligere undersøkelser hadde man en observasjonsmetode som baserte seg på å fotfølge enkeltbrukere for å dokumentere aktiviteter, og hvor i lokalene de beveget og oppholdt seg. I etterkant av observasjonen ble bruker gjort oppmerksom på at hen hadde blitt observert, og stilt noen korte spørsmål om morsmål og alder.

Denne metoden oppleves som utilstrekkelig i møte med moderne bibliotekbruk, og tidkrevende å gjennomføre sett opp mot antall observerte brukere. Det er svært ressurskrevende å følge brukere som ofte oppholder seg i biblioteket i flere timer. En bruker ved Deichman Bjørvika kan for eksempel starte dagen med å finne en lesesalsplass eller studiecelle og jobbe et par timer, for så å møte en venninne i kaffebaren, så laste ned en lydbok til å høre på hjemveien, bla litt i noen magasiner, for så å spontant delta på et arrangement på kvelden. Ren observasjon som metode er utfordrende også fordi brukerens adferd kan bli påvirket av at brukeren vet at hen blir observert. Dette kan gi skjevheter i datagrunnlaget, som prosjektet søker å demme opp for, gjennom en forbedret og bredere metodebruk. Vi ønsker også å inkludere bibliotekbruk utenfor bibliotekenes lokaler.

Siden forrige undersøkelse har det blitt større krav til personvern med innføringen av GDPR i 2018. Dette gjør observasjonsstudier av brukeradferd krevende med hensyn til lagring av identifiserbare opplysninger om personers adferd på et offentlig sted.

En vesentlig del av prosjektet vil derfor være å utvikle en eller flere metoder som ivaretar behovet for sammenligning med tidligere undersøkelser. Undersøkelsene i 2007 og 2015 var ikke identiske, det ble tatt hensyn til utviklingen av biblioteklokaler-, fasiliteter og funksjoner i mellomtiden. Dette understreker behovet for at metoden må utvikles i takt med endringene undersøkelsene skal fange opp.

Prosjektet ønsker å søke svar som ikke finnes i eksisterende data fra biblioteksystemene:

- Vi vet lite om brukere som ikke låner fysiske medier
- Vi vet lite om hvem som besøker bibliotekene og arrangementene, eller bruker utstyr som symaskiner, 3D-printere osv.
- Vi vet lite om hvem som bruker de digitale tjenestene, og hvordan de blir brukt
- Vi vet lite om brukernes ønsker for nye, eller endrede, rom og tjenester
- Vi vet lite om brukernes oppfatning av bibliotektenestenes kvalitet i de ulike bibliotekene, bortsett fra at nasjonale undersøkelser viser stor tilfredshet med bibliotektenester generelt.
- Vi ønsker å få kunnskap om bibliotekbruken til de som ikke deltar i andre undersøkelser som brukerundersøkelser og fokusgrupper.

Prosjektet ønsker å beholde tematikk fra forrige undersøkelse, men som en del av prosjektet å utvikle en ny metode i samarbeid med forskere fra OsloMet:

- Oslo Met har tidligere arbeidet med en metode om kalles Tverrgående trafikkteiling (TTT), og har sagt seg villige til å ta hovedansvaret for metodeutviklingen.
- Tverrgående trafikkteiling innebærer periodisk logging av personer og aktiviteter i ulike oppholdssoner.
- Tverrgående trafikkteiling støttes av en delvis utviklet studentapp – prosjektet er i dialog med Oslo Met og Biblioteksentralen om å ferdigstille denne.
- Prosjektgruppen ønsker i utgangspunktet å supplere trafikkteiling med en spørreundersøkelse som tar for seg brukerens alder, besøksfrekvens, tilfredshet, benyttede tjenester og ikke minst hvilke tjenester, funksjoner og fasiliteter som er etterspurt.
- Undersøkelsen kan overlappes tematisk og gjennomføres i samme periode som i 2015.
- Oslo Met ønsker å invitere vordende master-studenter til å fotfølge storbybibliotekundersøkelsen med sikte på å observere og å bidra inn i prosjektet.

Formål/effekt mål

Formål/effekt mål
Fremskaffe informasjon om bruken av eksisterende bibliotektilbud, også det som skjer utenfor bibliotekets lokaler.
Bedre og mer målrettet fremtidig utvikling av bibliotekenes tjenester.
Utvikle en effektiv og gjenbrukbar metode for å kartlegge brukeradferd og brukerønsker.

Mål

Levere metodisk god undersøkelse av brukeradferd og brukerønsker i storbybibliotekene, som gir informasjon om bruken av eksisterende bibliotektilbud, inkludert det som skjer utenfor bibliotekets lokaler.
Levere grundige analyser av innsamlede data, inkludert endringer fra undersøkelsen i 2015, som gir grunnlag for bedre og mer målrettet utvikling av bibliotekene.
Utvikle undersøkelsesmetode(r) som kan gjenbrukes både av storbybibliotek, og av mindre bibliotek.
Formidle resultatene av storbybibliotekundersøkelsen skriftlig, på nett og i aktuelle fora.

Tid

Prosjektet avsluttes innen 30. juni 2026.

Tidligere undersøkelser ble utført i oktober og november.

Prosjektet ønsker å gjennomføre undersøkelsen på samme tid som i 2015. Det er vanskelig å rekke november 2024, så prosjektet ønsker å gjennomføre selve undersøkelsen i november 2025. Prosjektet ønsker også tid til å gjennomføre en pilot før undersøkelsen rulles ut i 8 store bibliotek.

Budsjett

Inntekter og egeninnsats

Søknadsbeløp Nasjonalbiblioteket	1.250.000
Egeninnsats: Prosjektledelse (10 % årsverk) og 7 prosjektdeltakere a 5 % årsverk	400.000
Egeninnsats: Metodearbeid Oslo Met (15 % årsverk)	100.000
Egeninnsats: Gjennomføring (10 % årsverk i 8 bibliotek)	500.000
Sum inntekter, inkludert egeninnsats	2.250.000

Utgifter

Bruk av byrå til kvalitetskontroll, støtte under gjennomføring og analyse	600.000
Vikarer i deltakende bibliotek under gjennomføring av undersøkelsen	400.000
Formidling og publisering av undersøkelsens resultater	250.000
Egeninnsats: Prosjektledelse (10 % årsverk) og 7 prosjektdeltakere a 5 % årsverk	400.000
Egeninnsats: Metodearbeid Oslo Met (15 % årsverk)	100.000
Egeninnsats: Gjennomføring (10 % årsverk i 8 bibliotek)	500.000
Sum utgifter, inkludert egeninnsats	2.250.000

Milepæler

Nr	Milepæl	Frist
M1	Søknad til Nasjonalbiblioteket er sendt	1. juli 2024
M2	Prosjektmidler er bevilget	1. september 2024
M3	Metodebeskrivelse for undersøkelsen foreligger	1. februar 2025
M4	Byrå er valgt	1. april 2025
M5	Pilotering av undersøkelsen er utført	1. juli 2025
M5	Brukeradferdsundersøkelse er gjennomført	1. desember 2025
M6	Rapport fra brukeradferdsundersøkelse foreligger	1. mars 2026
M7	Prosjektresultatet er markedsført	1. juni 2026
M8	Sluttrapport er godkjent av Nasjonalbiblioteket	1. juli 2026

Vedlegg: Endringer i de enkelte bibliotek siden 2015

Deichman bibliotek

Bibliotekstruktur: Hovedbibliotek, 17 lokalbibliotek, 2 BIBLO (spesialbibliotek for ungdom), 3 DEMO-bibliotek og 2 fengselsbibliotek

Oslo kommune har gjennomført en stor satsning på folkebibliotekene siden forrige storbybibliotekundersøkelse ble gjennomført i 2015. Meråpent ble gradvis innført fra 2015, og tilbys i dag ved 13 av Deichmans lokalbibliotek. Åpningen av nytt hovedbibliotek i Bjørvika i 2020 ble en stor suksess, som stadig slår nye rekorder i tjenesteproduksjonen. I tillegg har flere av Deichmans lokalbibliotek blitt pusset opp, og nye tjenestekonsepser blitt testet ut. Til sammen har dette medført en formidabel besøksvekst. Besøk per innbygger i Oslo økte fra 3.3 i 2015 til 7.5 i 2023, noe som tilsvarer en økning på 127% siden forrige Storbybibliotekundersøkelse ble gjennomført.

Deichmans arrangementsproduksjon har også økt betydelig, med 75% vekst i antall arrangementer og 90% vekst i antall arrangementsdeltakere, sammenlignet med 2015.

Utlån per innbygger i Oslo var nedadgående fra 3.9 i 2015 og frem mot pandemiårene. Dette må sees i sammenheng med nye medievaner og at tilbudet av kommersielle strømmetjenester for e-bøker, lydbøker og film har økt og blitt mer tilgjengelige for folk flest. Siste normalår før pandemien (2019) var utlån per innbygger nede i 2.2. Etter pandemien ser vi imidlertid en forsiktig økning igjen, med 2.3 utlån per innbygger i 2022 og 2.4 i 2023. Etterspørselen etter e-bøker og e-lydbøker økte kraftig under pandemien, og har fortsatt å øke i de påfølgende årene. I 2023 utgjorde dette 12% av Deichmans samlede utlån.

Deichman bibliotek har godt datagrunnlag om den delen av brukerne som låner fysiske medier, men har behov for mer innsikt om de som bruker biblioteket på andre måter. Dette gjelder blant annet de som primært bruker biblioteket som en sosial møteplass, deltar på arrangementer, benytter folkeverkstedet eller bruker biblioteket som kontorplass, samt de som benytter bibliotekets digitale tjenester.

Kilder: SSB Utvalgte nøkkeltall for kultur og Deichmans årsberetninger

Bergen Offentlige Bibliotek

Hovedbiblioteket har gjennomført flere mindre endringer og ombygginger i lokalene. Siden 2015. Det er åpnet Kafé i 1 etasje, underetasjen er pusset opp og har fått bærekraftslab med verksted, studio og nytt sorteringsanlegg. Funksjoner og samlinger i flere rom er flyttet eller endret. Det er pågående arbeider med brannsikring, ventilasjon og varme, og flere endringer i lokalene er forestående.

BOB har fått flere nye bydelsbibliotek: Laksevåg bydelsbibliotek, Ny-Krohnborg fellesbibliotek (skole/folkebibliotek med noe begrenset åpningstid), og et eget lite barnebibliotek Barnas Biblab på Sletten senter. Landås bibliotek og Ytre Arna bibliotek har gjennomgått oppussing i perioden. Åsane bydelsbibliotek er blitt kombinasjonsbibliotek (skolebibliotek vgs/folkebibliotek) og har fått nye lokaler i nye Åsane kulturhus. Bibliotekene i Fana, Åsane og Loddefjord er blitt meråpne. Bibliotekene har over 3000 arrangementer i året.

I tillegg til tradisjonelle medier (bøker, film, musikk), låner biblioteket også ut instrumenter, digitale læringsleker, frø, Brann-billetter, symaskiner mm. Utlån av digitale bøker utgjør 9% av totalt førstegangsutlån. Biblioteket har gode lyttertall på eget digitalt innhold som podkast og BOBTV.

Trondheim folkebibliotek

Trondheim folkebibliotek har det siste tiåret gjennomført omfattende organisatoriske og fysiske endringer i bibliotekene. I 2018 ble det innført en ny ledelsesmodell med avdelingsledere. Samtlige bydelsbibliotek er betydelig oppgradert. To bibliotek har flyttet inn i nye lokaler, ett i studentbyen på Moholt og ett i kulturtribunen på Ranheim. I 2022 ble det etablert et nytt bibliotek i østbyen, i et område som har statlige midler til områdeløft. I dag har vi totalt åtte bydelsbibliotek. Syv av bydelsbibliotekene har meråpent. 15% av besøket var i 2023 i ubetjent tid. 22 % av førstegangsutlånet i 2023 var digitalt. I forskningsprosjektet SmartLIB jobber vi med effektivisering av alle våre logistikkoppgaver. Målet er å frigjøre tid brukt på rene driftsoppgaver til å levere tjenester av høyere verdi til innbyggerne. Når kommunene går mot økonomisk strammere tider er det ekstra viktig å prioritere tjenester som gir mest merverdi for innbyggerne.

Sølvberget bibliotek og kulturhus

Sølvberget har siden forrige undersøkelse gjennomført store fysiske og innholdsmessige endringer. Før undersøkelsen i 2014 åpnet en ny stor avdeling i 1. etasje, nå har vi også åpnet 4. etasje for publikum. Topp etasjen som tidligere ble brukt til kontorer har blitt til Kiellandsenteret kombinert med bibliotek og kafé, og biblioteket består nå av 4. etasjer som er tilgjengelig for publikum. Flere lokaler i de andre etasjene er åpnet for publikum, og vi tilbyr nå mange nye tjenester, blant annet med ungdomsrom, lydrom, verksted og skrivestue.

Madla bibliotek er bygget om, og åpnet som et nytt bibliotek i november 2023. Besøket har gått opp med over 100 % siden 2022. Kommunesammenslåing har ført til at vi har fått to nye nærbibliotek på Rennesøy og Finnøy. Alle bibliotekene har meråpent.

Bærum bibliotek

Bærum bibliotek har de siste 8 årene gjort store organisasjonsmessige og fysiske endringer i bibliotekene. Alle de 5 bibliotekene i Bærum har blitt tettere integrert og pusset opp, og det store lokalbiblioteket i Sandvika ble flyttet til ny sentral plassering i 2018. Høsten 2024 åpner nytt midlertidig bibliotek på Fornebu, og det planlegges nytt stort permanent bibliotek fra 2027. Biblioteket har gjennomført store endringer i retning av ytterligere digitalisering og selvbetjening, og alle bibliotekene er fra 2024 meråpne. 12 % av førstegangsutlånet i 2024 er digitalt, og en like stor andel av det fysiske utlånet foregår nå i meråpen tid. I 2024 opplever Bærum bibliotek betydelig vekst i fysisk besøk, og har behov for mer informasjon om hva som trigger denne veksten. I planleggingen av nytt bibliotek på Fornebu har Bærum bibliotek stort behov for oppdatert underlag for videre bibliotekutvikling.

Kristiansand folkebibliotek

Kristiansand folkebibliotek har gjennomgått store endringer siden forrige undersøkelse. I 2016-17 ble hovedbiblioteket bygget om. Det ble satt inn trapp for publikum fra første etasje ned til U1, hvor det bygget nytt arrangementsrom, dataspillrom og grupperom. Både første, andre og tredje etasje ble pusset opp. Første etasje fikk en ny, større og mer innbydende barneavdeling. I andre etasje ble datalaben flyttet, alle bokhyllene ble skiftet ut, og det ble frigjort plass til langt flere arbeidsplasser. I tredje etasje ble et stort kontor revet for å utvide publikumesområdet. Høsten 2019 ble meråpent innført på hovedbiblioteket og Vågsbygd bibliotek. Kunsthallen innredet nytt verksted i fjerde etasje i 2020. I perioden 2022-23 ble det utført et innredningsprosjekt på hovedbiblioteket, der ungdomsavdelingen flyttet fra første til andre etasje, lokalsamlingen flyttet fra andre til tredje etasje, og avis- og tidsskriftavdeling flyttet fra tredje til første etasje.

Etter kommunesammenslåingen i 2020 fikk Kristiansand folkebibliotek tre nye filialer; Tangvall, Nodeland og Finsland. Tangvall bibliotek fikk meråpent høsten 2021. I perioden 2024-25 etableres et nytt bydelsbibliotek, Demo Rona, på østsiden av byen.

Drammensbibliotekene

Hovedbiblioteket i Drammen har gjennomgått flere ombygginger og endringer de senere årene. Biblioteket har fått en kafé i første etasje, og en egen inngang mot elvesida. Deler av biblioteket har vært meråpent lenge, og i 2022 ble alle tre etasjene meråpne.

Antall arrangementer og aktiviteter ved biblioteket har økt betydelig de siste årene, og det er bygget en ny intimszene i første etasje i tillegg til hovedscenen i 2. etasje.

I 2020 fikk biblioteket en ny barneavdeling i 3. etasje. «Fikseriet», et sted for reparasjon og ombruk, flytter inn i biblioteket i august 2024. Det er planlagt en stor oppussing og ombygging av delene av 3. etasje som ikke tidligere har blitt renoveret. Her blir det blant annet en ny ungdomsavdeling og en stille studiesal. Fjell bydelsbibliotek åpnet med nytt lokale i 2020 og ble i 2023 omorganisert til å være et barne- og familiebibliotek. Mjøndalen og Svelvik bibliotek satser på aktiviteter for alle aldre og er en aktiv møteplass i lokalsamfunnet.

Tromsø bibliotek og byarkiv

Bibliotekstruktur: Hovedbibliotek, 2 byfilialer, 1 bokbuss og 2 distriktsfilialer

Biblioteket har ingen strukturelle eller bygningsmessige endringer siden forrige brukerundersøkelse i 2015. De største endringene har vært på innholdssiden, økt antall arrangement og andelen digitalt innhold. I 2015 var ikke byfilialene med på undersøkelsen, men det kan være interessant å få tall på bruken av byfilialene også, og derfor ønsker vi å inkludere dem i denne brukerundersøkelsen.

Alle avdelinger har meråpent.